

תגובת המדינה לאי-היענות למדיניות: מקרה החינוך הביתי

חן יעקבסון זפּרני | מנחה: ד"ר ענת גופן

ממצאים ראשוניים

תגובת המדינה – דו שיח, מלמטה למעלה

עולה כי התמודדות המדינה עם החינוך הביתי השתנתה עם השנים. תחילה, לא היה נוהל סדור לבקשה לחינוך ביתי והועדה הראשונה שכונסה בנושא קבעה כי מדובר בתופעה שולית ועל כן אין מקום לקבוע נהלים מיוחדים בעניינה.

בשנת 2002, לאחר שהתגבר זרם הבקשות לחינוך ביתי, יצא חזר המנכ"ל הראשון. נקודת המוצא שלו היתה בחינה ביקורתית של שלומו של הילד; החזר התמקד בביקורו של קצין ביקור סדיר, ואיפשר בין היתר שיחה של המפקח עם הילד ללא נוכחות ההורים.

בשנת 2006 יצא חזר מנכ"ל נוסף, אשר נתן יותר משקל לבקשה עצמה ולבדיקתה מבחינה מקצועית-פדגוגית. המיקוד הוא על איכות התכנים אליהם הילד נחשף, מנקודת מבט פחות חשדנית.

בשנת 2009 יצא חזר מנכ"ל המנגיש מעט יותר את החינוך הביתי: לחזר צורפה בקשה לדוגמה, נקבע לו"ז קצר יותר לתשובה לבקשה וחובת נימוק במקרה של דחיית בקשה.

→ ניתן לראות עם השנים תהליך של הכרה בתופעה, מיסגורה והסדרתה תחת החוק.

רקע

אי היענות למדיניות

■ הגישה הרווחת בספרות מציגה את תופעות חוסר ההיענות כתופעה שלילית, שבמסגרתה אזרחים מערערים על סמכות הממשלה ומתנגדים להחלטותיה באופן פעיל. בהתאמה, גישה מתווה המדיניות היא כי מדובר במכשול שיש להסירו במסגרת יישום המדיניות.

■ רובה המכריע של הספרות בתחום חוסר ההיענות, מתייחסת אל תופעת חוסר ההיענות כאל תופעה הומוגנית. מחקר זה מבקש להצטרף לאלו הרואים חשיבות בהבחנה בין סוגי חוסר ההיענות (ישיר/ עקיף, אקטיבי/ פסיבי) זאת בכדי לדייק את תגובת המדינה לחוסר ההיענות.

■ סביב רוב החוקים קיים מנעד של אי-ציות לגטימי, הן מבחינה חברתית והן מבחינת הרשויות. התנהגות אשר על-אף שהיא מהווה סטיה מהחוק הפורמלי, מקבלת הכשר מהמדינה – לרוב באמצעות העלמת עין. הפרמטרים לגבי סטיה שהינה המקובל, הם תוצר של יחסי הגומלין בין החוק היבש לבין הרגישות הנורמטיבית של הרגולטור ושל הציבור.

■ חוסר היענות למדיניות, ותגובת המדינה אליו הוא תהליך אינטראקטיבי של דו-שיח בין המדינה לאזרח, אשר עשוי להוליד שינוי במדיניות. חוסר היענות מעורר את השילטון להגיב ולפעול לצמצום הפער בין המדיניות לבין התנהגות מושאי המדיניות.

חינוך ביתי

■ בעבר היו חינוכם והשכלתם של הילדים באחריותם הבלעדית של ההורים. עם השנים התפתחה מערכת חינוך ממלכתית, ותפקידה של המדינה בחינוך הילדים הלך ונעשה מרכזי ומשמעותי. שיאו של תהליך זה היה החלת חוקי חינוך חובה ברחבי העולם.

■ כאשר האינדיבידואל מזדהה עם מטרות המדיניות מבחינה אידיאולוגית, סביר להניח שיבחר לקחת בה חלק. ככלל, החינוך הביתי נובע מהבדלים אידיאולוגיים בין המדינה לבין אלו אשר בוחרים שלא לקחת חלק במערכת החינוך.

■ כיום חינוך ביתי הינו תופעה שולית, אך היא נמצאת בגדילה מתמדת.

■ בישראל ישנה חובה חוקית לשלוח ילד לגן או בית-ספר [חוק לימוד חובה, התש"ט-1949] מלבד מי שקיבל פטור מאת שר החינוך. העובר על חוק זה דינו 14 ימי מאסר.

■ משפחה המעוניינת לקיים חינוך ביתי נדרשת להגיש בקשה המנמקת את הבחירה, ולצרף לה תכנית לימודית המפרטת על סדר היום ועל אופן הקניית תכנים לילד.

מדיניות המתגבשת כתוצאה מחוסר היענות

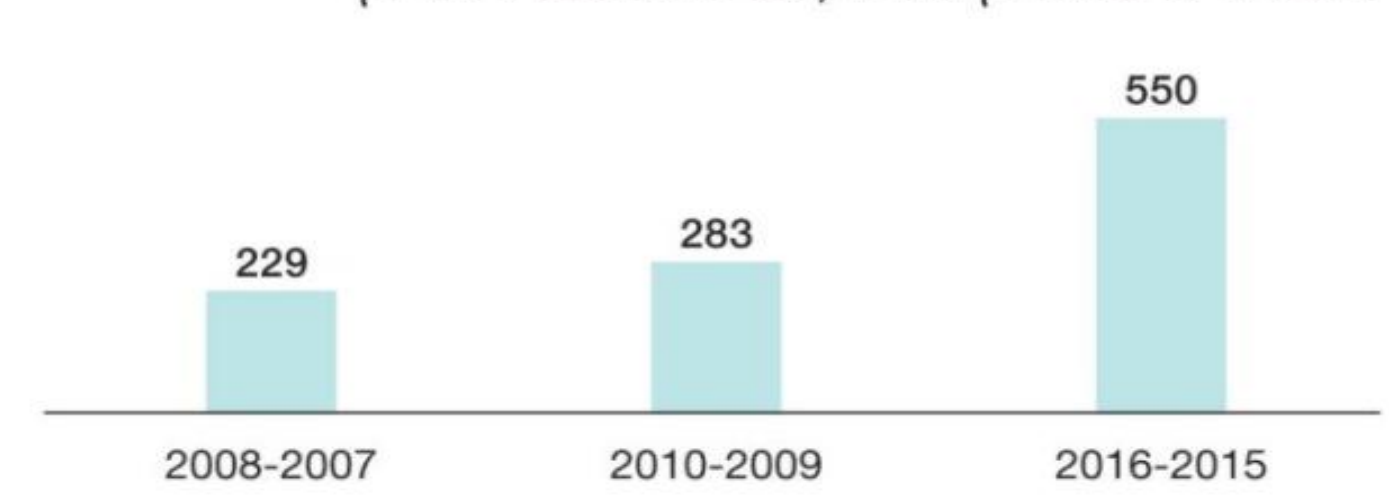
מתודולוגיה

המחקר הינו מחקר איכותני

המחקר בוחן את כל הטקסטים הרישמיים שנכתבו על ידי מדינת ישראל, עובדיה ונציגיה, בנוגע למדיניותה המוצהרת כלפי חינוך ביתי לאורך השנים.

הטקסטים הנחקרים הם חוק חינוך חובה, התש"ט-1949, חזרי מנכ"לים הנוגעים לחינוך ביתי שיצאו לאורך השנים, דוחות של ועדות משרד החינוך, כתבי מינוי, פרוטוקולים של ועדות בכנסת שדנו בעניין והצעות חוק הנוגעות לסוגיית החינוך הביתי שעלו לאורך השנים.

מספר הילדים בחינוך הביתי, לפי נתוני משרד החינוך

נקודות לדיון

- הכרה בחוסר היענות ככלי להנעת תהליכי שינוי מדיניות
- חינוך ביתי מערער על מארג היחסים המוכר בין המדינה לאזרח, בו המדינה מעניקה שירות והאזרח מקבל אותו
- מהו היקפה של הזכות ההורית לקבל החלטות לגבי הילד?
- אחריות המדינה על אזרחיה – ובהם ילדיה; של מי הילד הזה?